

Hariduse ja kasvatus sõnaraamat eesti-inglise-saksa-soome-vene. Autorid: Tiiu Erelt, Mari Kadakas, Ulve Kala-Arvisto, Inger Kraav, Viivi Maanso, Helin Puksand, Eva Tamm, Inge Unt. Toimetaja Tiiu Erelt. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2014. 515 lk

HARIDUSE JA KASVATUSE SÕNARAAMAT

Sõnaraamatus on 4850 mõistet rohkemelt hariduse ja kasvatus aladelt: kasvatus ja areng, alusharidus, põhi- ja keskharidus, kutse- ja kõrgharidus, huviharidus, eripedagoogika, andragoogika, sotsiaalpedagoogika, didaktika, koolikorraldus, kasvatuseduslik uurimistöö, pedagoogika ajalugu jne. Iga mõiste kohta on esitatud eesti, inglise, saksa, soome ja vene termin ning enamasti ka seletus. Selline terviklik raamat on Eestis esmakordne ning mõeldud kõigile haridustöötajale ja haridusvaldkonna vastu huvi tundjale.

EESTI KEELE SIHTASUTUS

Hariduskeele selguse nimel

Mõnekuise vahega on ilmunud kaks raamatut, mis väärivad tähelepanu kogu haridusringkonnas, aga ka laiemalt: 2013. aasta lõpus „Haridusleksikon” ja 2014. aasta märtsis „Hariduse ja kasvatus sõnaraamat”. Mõlema algus on aastast 2007, kui haridus- ja teadusministeeriumis pandi kokku „Eestikeelse terminoloogia toetamise programm 2008–2012”. Üks programmi rakendustingimusi oli, et hõlmata tuleb ka hariduse keel. Tollane minister Tõnis Lukas moodustas oma käskkirjaga haridusterminoloogia komisjoni, mille ülesandeks sai mitte lihtsalt hariduskeele kogumine ja kirjeldamine, vaid ka mõisterägastike ja eestikeelsete terminite korrastamine. Komisjon hakkas tööle 2008. aastal, jagunedes juba üsna algul kaheks – leksikoni ja viiekeelse sõnaraamatu tegijaiks.

Kui haridusleksikonist kujunes pigem erialaentsüklopeedia ning selle kasutajaskond on ennekõike eriteadlased, siis sõnaraamat on kavandatud väga paljudele kasutajatele – nii kooli- kui ka lasteaiaõpetajaile ja teistele pedagoogidele, kõrgkooli õppejõududele ja üliõpilastele, ametnikele, lapsevanemaile, kus tahes õppivaile täiskasvanuile, aga ka ajakirjanikele, tõlkijaile, toimetajaile. On ju tänapäeva Eesti ühiskonnast saanud õpiühiskond ehk õppiv ühiskond, s.o ühiskond, mille tunnuseks on inimeste vajadus ja võimalus pidevalt õppida, et olla ühiskonna täisväärtuslik liige (seletus siin tutvustatava sõnaraamatu järgi). Niisiis ei ole haridus ja kasvatus kitsa eriteadlasringkonna keelekasutusega ala, vaid suur osa oskussõnadest saab tuntuks üldkeeles. Sellepärast taotleti üldarusaadavaid ja sisuselgeid termineid, tõrjudes kõrvale pseudoteaduslikku võõrsõnadega eputamist ja bürokraatlikku euroslängi.

Sõnaraamatus on 4850 mõistet järgmistest valdkondadest: kasvatus ja areng, psühholoogia, alusharidus, põhi- ja keskharidus, kutseharidus, kõrgharidus, huviharidus, eripedagoogika, andragoogika, sotsiaalpedagoogika, didaktika, õppevahendid, koolikorraldus, haridusasutused ja -ühendused, haridussotsioloogia, kasvatusteaduslik uurimistöö, pedagoogika ajalugu, infotehnoloogia kui e-õppe alus, mõnel määral ka naaberalad psühholoogia ja filosoofia. Valdkondade rohkuse ja mitmekesisuse tõttu oli nende hõlmamine ning kokkusulatamine ühte sõnaraamatusse väga mahukas töö. Nii laia haardega raamat saab olla ainult tõeliselt kollektiivne töö, mistõttu kogu aineistik arutati läbi mitmekümnel töörühma koosolekul, et jõuda ühtsetele seisukohtadele nii terminite kui ka mõisteselgituste suhtes.

Igas sõnaraamatu artiklis on kõigepealt eestikeelne termin või terminid. Kui tarvis, siis pole kahte rööpterminit kardetud, nt oma- ja võõrterminit või liitsõna ja sõnaühendit kõrvuti. Peaasi, et termin on täpne, selge ja eesti keele reeglite järgi õigesti moodustatud. Näiteks sobivad kasutada järgmised terminid, aga mitte nende looksulgudes esitatud variandid: *eksamineerija* {eksaminaator}, *e-õpimapp* {e-portfoolio}, *juhtumiõpe* {keisiõpe}, *kutse andmine* {kutsekvalifikatsiooni omistamine}, *loovus* {kreatiivsus}, *mitmekultuuriline haridus* {multikulturaalne haridus}, *pidevõpe* {permanentne haridus}, *tarkusepäev* {teadmiste päev}, *vaatmik* {poster}, *videoprojektor* {dataprojektor}, *õpikavandus* {õpidisain}.

Enamasti järgneb terminile-märksõnale eestikeelne seletus, aga kui termin on ise läbipaistev ega teki kahtlust selle mõistmises, siis on seletus ära jäetud (nt *aineolümpiaad*, *kehaline aktiivsus*, *kuulmisvõime*, *liikluskasvatus*, *nõuete ühtsus*, *söögivahetund*, *sügissemester*, *voolima*, *õpiring*, *ümberjutustus*). Vahel sobib seletama lihtsalt kasutusnäide (nt mõnegi omadussõna puhul tema ja nimisõna ühend) või vastand (nt *mõttega õppimine* ja *mehaaniline õppimine*).

Samakujuline termin võib eri elualadel tähistada erinevaid mõisteid – hariduse sõnaraamat annab ainult need seletused, mis on tarvilikud hariduselus, nt sõnadel *resident*, *konstruktivism*, *järelevalve*. Ka vaatenurk on alati haridust väärtustava ühiskonna poolelt, nt soovitatakse kasutada terminit *inimvara*, mitte *inimkapital* või *inimressurs*. Viimased sobivad ühiskonnas, mis väärtustab ennekõike või isegi ainult majanduslikku kasvu. Niisamuti ei tahaks käsitleda õpetajat kui klienditeenindajat, õppurit kui klienti ja haridust osutatava teenusena. Seda praeguses

hariduskorralduses pealetungivat suhtumist uus sõnaraamat muidugi päris maha vaikida ei saa (nt artikkel *lapsehoiuteenus*), sest sõnaraamatud on oma aja peeglid rohkem, kui keegi arvata võiks. Väga moodsad pole autorid sellise diskursi valikul siiski olnud.

Seletusele järgnevad kõnealuse mõiste tähistajad inglise, saksa, soome ja vene keeles. Need on erialakasutusest leitud terminid, mida tihtipeale on ühe mõiste kohta mitu. Kui muudes keeltes pole aga vastavaid termineid olemas või leitud, siis on esitatud kaudtõlge.

On arusaadav, et kui varem on ilmunud ainult mõned üksikud väikesed valdkonnasõnastikud (eripedagoogika, didaktika, testimine, lapsehoid jm) ning ka 1980. aastail pedagoogika terminoloogia komisjoni koostatud terminivihud on jäänud kaugemale teistsugusesse aega, siis peaks nüüdse sõnaraamatu valmimine olema hariduselus suur sündmus. Vähemalt ise selle koostamises ja toimetamises mitu aastat osalenuna tean hästi nii väärtusi kui ka vajakajäämisi ja edasiarendamise teid. Kindlasti annab sõnaraamat äratust haridusvaldkondade spetsialistidele valdkonniti põhjalikumate sõnastike tegemiseks.

Tiiu Erelt

OK